Sahîh Hadîse Vâkıf Olan Kimse, Mezhebi Taklîde Devam Edebilir Mi?

p.p1 {margin: 0.0px 0.0px 0.0px 0.0px; font: 12.0px Helvetica; min-height: 14.0px}
p.p2 {margin: 0.0px 0.0px 0.0px 0.0px; font: 18.0px Helvetica}
p.p3 {margin: 0.0px 0.0px 0.0px 0.0px; font: 18.0px Helvetica; min-height: 22.0px}
span.s1 {text-decoration: underline}

SAHÎH HADÎSE VÂKIF OLAN KİMSE, MEZHEBİ TAKLÎDE DEVAM EDEBİLİR Mİ?Çeviren: İlyas Orazgil

Şeyhu'l-İslâm İbnu Teymiyye rahimehullah'a soruldu:

"Bir adam dört mezhebden birinde fıkıh tahsîl edip o mezhebde derinleşmiş sonra da hadîs ilmiyle meşgûl olmuştur. Derken, bir takım sahîh hadîsler görmüş ve bu hadîsleri nesh eden, tahsîs eden ve bu hadîslere muârız olan başka hadîsler olduğunu da bilmiyor. Ancak (fıkıh öğrendiği) mezheb, o hadîslere muhâliftir. Bu durumda onun, (fıkhı öğrendiği) bu mezheb ile amel etmesi câiz midir? Yoksa hadîslerle amel etmeye dönmesi ve mezhebine muhâlefet etmesi mi gerekir?"

[Bütün Emir Ve Yasaklarında İtâat Edilecek Yegâne Beşer Rasûl sallallahu aleyhi ve sellem'dir]

el-Cevâb: "Hamd Allah'adır. Kitâb, Sünnet ve İcmâ ile sabittir ki, Yüce Allah kendisine ve elçisine itâat etmeyi kullarına farz kılmış; bu ümmete, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dışında herhangi bir kimseye, bütün emir ve yasaklarında mutlak itâati farz kılmamıştır. Hatta bu ümmetin sıddîki olan, nebîsinden sonra en faziletlisi (olan Ebû Bekir) şöyle demiştir: "Allah'a itâat ettiğim sürece bana itâat edin. Eğer Allah'a isyân edersem, bana itâat zorunluluğunuz yoktur."

Âlimlerin tümü ittifâk etmişlerdir ki, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dışında hiç kimse, emrettiği ve nehyettiği her şeyde ma'sum değildir. Bundan dolayı, birçok imâm şöyle demiştir: "İnsanlardan herkesin sözü alınır da bırakılır da; ancak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bundan müstesnâdır."

[Dört Mezheb İmâmı da Kendilerini Taklîd Etmeyi Yasaklamıştır]

Bu dört imâm –Allah onlardan râzı olsun– söyledikleri her şeyde insanların kendilerini taklîd etmelerini yasaklamışlardır. Zaten üzerlerine farz olan şey de bu idi.

Bundan dolayı Ebû Hanîfe demiştir ki: "Bu benim görüşümdür, en güzel olduğunu gördüğüm görüş budur. Kim bundan daha hayırlı bir görüş getirirse onu kabul ederiz." Bu sebeple, en faziletli talebesi Ebû Yûsuf, Mâlik'le buluşunca ona (fıtır sadakasındaki) sâ' (hacim ölçeği) meselesi, sebzelerin zekâtı ve (zekât mallarındaki) çeşitler hakkında sordu. Mâlik de ona, bu konuda sünnetin delâlet ettiği şeyi haber verdi. Bunun üzerine Ebû Yûsuf, Mâlik'e şöyle dedi: "Senin sözüne döndüm, ey Ebû Abdullah! Hocam da benim gördüğümü görseydi, benim döndüğüm gibi o da senin sözüne dönerdi.!"

Mâlik de şöyle derdi: "Ben ancak bir beşerim; doğruya da isâbet ederim hata da ederim. O yüzden sözümü Kitap ve Sünnet'e arz edin." Yâhut buna benzer bir söz söylerdi.

Şâfiî ise şöyle derdi: "Hadîs sahîh ise, sözümü duvara çarpın. Eğer hücceti bir yola atılmış görürsen, işte o benim sözümdür."

Müzenî, "Muhtasarü'l-Müzenî'yi Şâfiî'nin mezhebini tanımak isteyenler için, Şâfiî'nin mezhebinden ihtisâr ettiğini zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Bununla beraber O, kendisinin ve başka âlimlerin taklîd edilmesini yasakladığını bildirmiştir."

İmâm Ahmed ise şöyle derdi: "Beni taklîd etmeyin; Mâlik'i, Şâfiî'yi, Sevrî'yi de taklîd etmeyin. Bizim öğrendiğimiz gibi öğrenin." Yine şöyle derdi: "Kişiye dîninde başkalarını taklîd etmesi, onun ilminin kıtlığındandır." Ve şöyle derdi: "Dîninde insanları taklîd etme. Çünkü onlar hatâdan selâmette kalamazlar."

[Fıkıh, Dîni Delîlleri İle Öğrenmektir]

Sahîh-i Buhârî"de, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu sâbittir: "Allah kimin hayrını isterse, onu dînde fakîh kılar." Bunun gereği şudur ki, Allah kimi dînde fakîh kılmamışsa onun hayrını istememiştir. O hâlde dînde tefakkuh etmek farzdır. Dînde tefakkuh etmek; şer'i hükümleri, sem'î (naklî) delîlleri ile bilmektir. Kim bunu (hükümleri delîlleri ile) bilmezse dînde fakîh olamaz. Ancak insanlardan bâzıları, tüm işlerinde tafsîlâtlı delîlleri bilmekten âciz olabilir. Bu durumda, tefakkuh etmekten âciz kaldığı her şey değil, bilmekten âciz kaldığı şeyler kendisinden düşer, gücünün yettiği şeyleri ise öğrenmesi gerekir.

[Delîllendirmeye Kâdir Olan Kişi Başkasını Taklîd Edebilir mi?]

Delîl getirmeye kâdir olan kimseye gelince, kimine göre onun, başkasını taklîd etmesi mutlak olarak harâmdır. Kimine göre mutlak olarak câizdir. Kimine göre ise ihtiyaç hâlinde câizdir; mesela delîl getirmek için vakit dar olduğunda. Bu görüş, görüşler içinde en âdil olanıdır.

[Kişi Bazı Konularda Müctehid Olup Bazı Konularda Müctehid Olamayabilir]

Ayrıca ictihâd, bölünemez ve kısımlara ayrılamaz tek bir şey değildir. Bilakis, kişi bir ilimde veya bir konuda ya da bir mes'elede müctehid olup başka bir ilimde, konuda veya mes'elede müctehid olamayabilir. Herkesin ictihâdı kendi gücü nisbetindedir.

[Delîlleri Öğrenen Kimse O Konuda İctihâda Kâdir Değilse Ne Yapmalıdır?]

Bir kimse, âlimlerin ihtilaf ettiği bir meseleyi araştırsa ve iki görüşten birini destekleyen nasslar (delîller) görse ve benzer bir araştırmayla bu delîllere muârız olacak başka bir delîl olduğunu da bilmese, bu kimse şu iki durum arasında kalır:

1- Ya, sırf mezhebini öğrendiği imâmın görüşü o olduğu için (gördüğü delillerden yüz çevirip) başkasının görüşüne uyacaktır. Ki böyle bir şey şer'î hüccet değildir, sadece bir geleneğe uymaktan ibârettir. Başka bir imâmın mezhebi üzere yetişen kişinin geleneği de bu geleneğe muhâliftir.

2- Ya da, kendi nazarında delîllerin delâleti ile ağır basan görüşe uyacaktır. Bu durumda, o kişi bu görüşü destekleyen (kendi imâmından) başka bir imâma muvâfakat etmiş olacak ve delîller de -onun hakkında- amel ile çelişmekten selâmette kalacaktır. İşte uygun olan da budur.

Birileri: "Bu kimsenin (delîlleri) araştırması kısıtlıdır. Elindeki ictihâd âleti de zayıf olduğundan bu meseledeki ictihâdı geçerli sayılmaz." diyebileceği için (biz de ictihâd etti demeyip kendi imâmından başka bir imâma muvafakat etti diyerek) böyle bir tenezzülde bulunduk.

[Bir Konuda İctihâda Kâdir Olanın Durumu]

Başkasının görüşünün, nassı bertaraf edebilecek bir delîli bulunmadığına kanâat ettiği ve kendisinin de tam bir ictihâda kâdir olduğu vakit, (o görüşü terk edip) nasslara tâbi olması vâcib olur. Şayet böyle yapmazsa, zanna ve nefsin hevâsına uymuş; Allah'a ve elçisine isyân edenlerin en büyüklerinden olmuştur.

["İmâmımın Benim Bilmediğim Bir Delîli Olabilir" Diyenin Şüphesine Cevap]

"Diğer görüşün bu nassa ağır basan bir hücceti olabilir, ben de bunu bilmiyor olabilirim." diyen kimsenin durumu başkadır. Böylesine denir ki: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Gücünüz yettiğince Allah'tan sakının." [Teğâbun, 16] Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: "Size bir şey emrettiğimde, gücünüz yettiğince onu yerine getirin." [Buhârî, 7288; Muslim, 1337] Bu meselede gücünün yettiği ilim ve fıkıh, sana o görüşün râcih olduğunu göstermiştir. O hâlde ona tâbi olman gerekir. Eğer daha sonra, o nassa muârız olan daha güçlü bir delîl bulunduğu sana âşikâr olursa, o zaman senin hükmün, ictihâdı değişen mustakil bir müctehidin hükmü gibi olur. Hakk kendisine ayân olduğu için insanın bir görüşten diğerine geçmesi mahmûddur, övülmüştür. Delîlsiz bir görüş üzerinde ısrâr etmesi veya hücceti apaçık olan görüşü terk etmesi ya da sadece gelenek ve hevâya uyarak bir görüşten diğerine geçmesi ise mezmûmdur, yerilmiştir.

["Bu Hadîsi Bizim İmâmımız da Biliyordu ve Onunla Amel Etmedi" Şüphesine Cevap]

Eğer taklîd edilen imâm, hadîsi işitmiş ve onu terk etmişse -özellikle de bizzât kendisi o hadîsi rivâyet etmişse- böyle bir durum tek başına nassı terk etmek için (sana) ma'zeret olamaz. "Raf'u'l-Melâm ani'l-E'immeti'l-A'lâm" adlı kitabımızda, imâmların bazı hadîslerle amel etmeyi terk etmelerinin yaklaşık yirmi kadar ma'zeretini zikretmiş ve bu ma'zeretler sebebiyle hadîsi terk etmelerinde ma'zûr sayılacaklarını açıklamıştık. Bize ise, bu kavilden dolayı onların mazeretlerini terk etmekte ma'zûruz.

Her kim, hadîsin sahîh olmadığına inandığı için veya râvisi mechûl olduğu için ya da benzer sebeplerle hadîsi terk ederse, bir başkası da hadîsin sahîh olduğunu ve râvisinin güvenilir olduğunu bilirse, bu durumda diğerinin özrü bu kişiden kalkar. Her kim de, Kur'ân'ın zâhirinin veya kıyâsın ya da bâzı beldelerin amelinin o hadîse muhâlif olduğunu düşündüğü için hadîsi terk ederse, başkası için ise Kur"ân'ın zâhirinin o hadîse muhâlif olmadığı ortaya çıkarsa -ki sahîh hadîsin nassı, zâhirlere, kıyâsa ve (beldelerdeki) amele öncelenir- bu durumda da diğer kişinin özrü bu kişi için geçerli olmaz. Çünkü şer"î ahkâmın alındığı delîlin zihinlerde açık ve kapalı oluşu, iki ucu zaptedilemeyen (sınırları belirlenemeyen) bir durumdur. Hele ki hadîsi terk eden kimse, Medine ve diğer şehirlerde bulunan Muhâcir ile Ensâr'ın o hadîsle amel etmeyi terk ettiklerine inanıyorsa -ki onların, hadîsi ancak mensûh olduğuna veya daha kuvvetli bir delîl ile çeliştiğine inandıkları için terk ettikleri söylenebilir- Hâlbuki daha sonra gelen kişiye, Muhâcir ve Ensâr'ın onu terk etmedikleri, bilakis onlardan bir topluluğun ya da içlerinden hadîsi işiten kimselerin onunla amel ettikleri ulaşmıştır. Bu ve benzeri durumlar, nass karşısında ileri sürülen bu muârızı geçersiz kılar.

["Sen Mezhep İmâmından Daha mı İyi Biliyorsun" Şüphesinin Cevâbı]

Doğruyu arayan, irşâd isteyen bu kişiye: "Sen mi daha âlimsin yoksa falanca imâm mı?" denilirse, bu bâtıl bir i'tirâz olur. Çünkü bu meselede falanca imâma, diğer imâmlardan ona denk biri muhalefet etmiştir. (Bunun üzerine şöyle diyebilir:) "Ben ne ondan ne de bundan daha iyi bilirim." Bu imâmların birbirine olan nisbeti, Ebû Bekir, Ömer, Osmân, Alî, İbnu Mes'ûd, Ubey b. Ka'b, Muâz ve benzerlerinin diğerlerine nisbeti gibidir. Nitekim bu sahâbîler, ihtilâf ettikleri mes'elelerde birbirine denk idiler. Bir konuda ihtilâfa düştüklerinde -her ne kadar bazıları başka konularda daha âlim olsa da- ihtilaf ettikleri husûsları Allah'a ve Rasûlü"ne götürüyorlardı. İmâmlar arasındaki ihtilâflı meseleler de bu şekildedir.

İnsanlar, cenâbet olan kişinin teyemmümü konusunda Ömer ve İbn Mes'ûd'un görüşünü terk etmiş; o ikisinden (ilimce) daha aşağıda bulunan Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve başkası, Kitap ve Sünnet'le delil getirince onların görüşünü almışlardır. Yine, parmakların diyeti konusunda Ömer'in sözünü bırakmış; Muâviye'nin görüşünü almışlardır. Nitekim onun yanında Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in: "Şu (parmak) ile şu (parmak) eşittir." dediği sünneti vardır.

Birisi temettu' haccı hakkında İbnu Abbâs ile tartışarak: "Ebû Bekir ve Ömer böyle söyledi." deyince İbnu Abbâs ona şöyle dedi: "Başınıza gökten taş yağması yakındır! Ben size Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu diyorum, siz ise bana Ebû Bekir ve Ömer dedi diyorsunuz!"

Aynı şekilde, İbn Ömer'e temettu' haccı hakkında sorduklarında onlara temettu" haccı yapmalarını söyledi. Onlar ise Ömer'in sözüyle ona i'tirâz ettiler. Daha sonra Ömer'in, onların kastettiği şeyi murâd etmediği ortaya çıktı. Fakat onlar yine de İbnu Ömer'e ısrâr edince onlara dedi ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in emrine mi uymanız mı daha müstehaktır, yoksa Ömer'in emrine mi?"

Hâlbuki, Ebû Bekir ve Ömer'in (ilimce) İbnu Ömer ve İbnu Abbâs'ın üstünde olandan bile daha âlim olduklarını insanlar biliyorlardı.

Eğer bu kapı açılacak olursa, Allah'ın ve Rasûlü'nün emrinden yüz çevirmek gerekir ve her bir imâm, kendi tâbileri arasında, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmeti arasındaki menzilesine çıkarılmış olur. Bu ise dîni değiştirmektir ve Allah'ın, şu sözüyle Hristiyanları kınadığı şeye benzemektedir:

"Âlimlerini ve râhiblerini Allah'ın yanı sıra rabbler edindiler; Meryem oğlu Mesîh'i de. Hâlbuki kendilerine, yalnız tek bir ilâha ibâdet etmeleri emredilmişti. O'ndan başka hak ilâh yoktur. O, onların ortak koştuklarından münezzehtir." [Tevbe, 31]

Mecmû'u'l-Fetâvâ
(20/210-216)